

KIS-614 – Gl. traiter, disserter

(GE – 22 01 99)

Boutin eo aet ar c'healioù “yezh kein” ha “yezh tal”. Neoazh e karfen diskouez an trap a guzhont : goude disteurel hent an diorren ur brezhoneg troc'het diouzh pep levezon estren, emvenn gaonac'h a-berzh emsav ur boblig diskaret da sammañ istor an denezh, kouezhañ en tech kevenep a zo kemer ar galleg da eorizh, enporzhiañ ar c'healioù dec'heriet gant an termenoù gallek evel pa vijent korf retvezek al lavar. Splannoc'h eget biskoazh eo bet din ar ret toullañ hentoù etre p'edon o klask kevatalioù brezhonek Gl. *traiter, disserter, dissertation* — “kevatalioù” e gwir n'eo ket an termen a zere evel a vo gwelet ; gantañ e ran betek kavout dikoc'h.

TRAITER

E lec'h all hon eus bet tro da bleidiñ gant kemeradurioù 'zo eus Gl. *traiter*, e tachenn ar Vezekniezh, ar Stlenneg, ar C'halvezerezh hag an darempredoù etre an dud¹. Un domani hor boa lezet a-gostez eo hini ar meizañ : *traiter (un sujet), traiter (d'une matière)*, eleze "prezeg a-zivout, arloañ ar spered ouzh". E gwir, ne ra ket diouer ar c'hevatalioù brezhonek pemdeziek pe lennegel : *ober war-dro, plediñ gant, pleustriñ war, merat (un danvez)*. Ha tremen a raimp ganto ? E lec'h all emañ an aters gwirion. Ha krouiñ ar yezh e ve treuzskuilhañ stlenn hep mui, sevel termenoù brezhonek evel klonoù eus an termenoù gallek ? Kemer Gl. *traiter* da c'her kein zo a dra sur dezrannañ da gentañ ar c'healioù a ya d'ober holl gemeradurioù ar ger, met dreist-holl, hag aze e teraou labour gwir ar yezhour, atersiñ a betra ez eus kel en tu kiz hag en tu hont d'an egor yezhel. Gl. *traiter* e-keñver meizañ a sell ouzh darempred dibar an den gant an danvez, anezhañ un devezout war zefrou o tefraouiñ an devezout morzet e-barzh an traoù. Hevelep darempred hon eus anvet an *eilsammañ* ;

---

¹ Sl. Gl. *traitement*, KIS-581, La-12, pp. 121-122.

MERLEAU-PONTY a rae anezhañ un *askemer triek (triple reprise*¹), o c'hoarvezout eus ar galv a-berzh an traoù, eus embregoù kent an devezour, eus an oberoù en deus hemañ drezo desket hentoù an devezout. Sipañ honreiz d'un oberenn ned eo ket diskouez enni ar pezh a gavje ne vern piv gant teurel evezh un disterañ, met bezañ ar priñs o tihuniñ ar goantenn e koad ar c'houk, bevañ eürus en he ser ha kaout kalz a vugale : lakaat oberennoù nevez da eskoriñ, an oberenn gentañ o vezañ dezho sigur, goustur², gouskor³, bonveziad⁴ — mennoz hemañ na glever ket gant Br. *pleustriñ, plediñ* pe *merat*, na gant Gl. *traiter* a du 'rall. Al livour ne drevez ket an natur, ar barzh ne arzerz'h ket e ziaraogerion, an dezvarnour ne gevelc'her ket an testennoù, an dremmour ne dreuzod ket ur skrid e komzoù : an holl, e kement ma 'z int diles, a *eilsamm* ar bed a gavont trema ur bed digent a roont da gavout ha da eilsammañ da gevredigoù kempred ha da zont.

Ul leterc'had all eo hini al labour douar. An tieg en e bark a gefleugn ivez an askemer triek dre ar galv dierouez galloudek oc'h eren an den hag ar pri⁵, dre e skiant prenet a dronker, dre ar stuz roet d'an atil gant remziadoù kouerion araozañ. Ul leterc'had ? Ha ne ve ket kentoc'h trevelloù ar barzh, al livour, ar skiantour, ar c'hefredour, e-kichen re al labourer douar, spesadoù eus an un genad a zo darempred krouus mab den gant an danvez ? Hag an holl ne vent ket gounideion hag, a youl ar rad, nideion, nidiaded ? Un anv zo da reiñ da hevelep darempred krouus, d'ar *pleustriñ war* e kement ma'z eo *hontkenderc'hañ, nit war* un dro. Ne gav ket din hor be d'e ijinañ, pa 'z eus anezhañ abaoe milvedoù : emañ en ur Kt. **are-*

u

9

erg-aria a adkaver en iLa. *uercaria, auergaria* hag e Gl. *verchère* "park gounezet"⁶, o tont da Br. *arwerc'h-*. *Arwerc'hañ* a reer un oberenn, un danvez arzel, lennegel, skiantel evel ma arwerc'her un douar gounit. *Arwerc'hañ zo pleustriñ war* o kennotañ un arvez krouiñ, hontken-

¹ Meneget gant Claude LEFORT in *Recherches sur la phénoménologie de Merleau-Ponty*, studiennoù gant lies aozer dindan renerezh R. BARBARAS en eil lodenn eus MERLEAU-PONTY, *Notes de cours sur "L'origine de la géométrie" de Husserl*, PUF, Épiméthée, 1998, p. 237.

² Sl. Gl. **rendre**, KIS-319, La-08, p. 259.

³ Sl. *Geriadur ar Bredelfennerezh*, v° ¶ 441 ETAYAGE.

⁴ Sl. "Penaos anaout an Emsav war an dachenn ?" *Emsav* 7, p. 168.

⁵ O klevout e *pri* e ster kentañ "terra" hag e *den* e genorin gant Gr. *cqwmn*.

⁶ Sl. DGVB 189, v° GUERG & RC 40, 216.

derc'hañ. An deverad *arwerc'had* a zeufe enta da glokaat an teskad en arver endeo eus anvioù al labourioù meizel : *studienn, studiadenn, arnodskrid, displeg, pleustrad*¹.

DISSERTER

Dissserter n'eo ket *traiter*. Anv zo amañ, n'eo ket a embreger un ober denel leun met, evit an deskadour, a emc'hourdonañ war vicher an devezout. Dont a ra an termen eus La. *disserto* "breutaat, plediñ gant", o tont e unan eus La. *disse(ro)* "gwidennañ mennozioù ; strollañ a-steud poellatadoù ; dispakañ mennozioù ; aregañ", deveret diwar

s

e

(

o "kenweañ, plezhañ ; skoulmañ, juntañ ; kenvellañ ; gwidennañ". Kinniget e vez d'ar studierion un danvez (testenn, dodenn, kudenn), dezho da boelladenn lakaat a-wel hag amzaelañ an ereoù hag an troc'hoù ennañ, ouzh o c'heñveriañ d'ar muiañ gant ereoù ha troc'hoù e danvezioù all — met e nep doare lakaat ereoù ha troc'hoù nevez da eskoriñ : en arvar e ve aozer ar boelladenn da bakañ evezhiadennoù a seurt gant : “notenn ebet, re bersonel”, pe : “e-maez divoud”. Digant ar studier e c'houlenner studiañ, n'eo ket krouiñ.

Penaos envel e brezhoneg an emell skolek a zo diskoachañ an ereoù hag an troc'hoù en un danvez ?

Ha ne zerefe ket ar rakger *dez-* pa 'z eo e zure'hadur ster : "mont war-du gant resisted" evel m'en klever o seniñ e *dezvarn, dezrannañ, dezren, dezgeriañ, deznaouiñ,*

---

¹ An daou dermen-mañ diwezhañ a voe ardaolet outo ar ster "studiadenn reizhiadek" gant Jil EWAN en droidigezh a reas eus *Le Discours de la méthode : Displeg war an hentenn* (Preder 76-78, 1965), en titl da gentañ hag e korf an destenn, en arroud-mañ da skouer : “*Gant ar pleustrad oan bet e-sell da embann, e tisplegis spis a-walc'h an holl grafoù-se*”, p. 81 [“J'avais expliqué assez particulièrement toutes ces choses dans le traité que j'avais eu ci-devant dessein de publier”, DESCARTES, *Œuvres philosophiques, tome I*, Classiques Garnier, p. 627].

[JE da GE – 28 01 99] Evit a sell ouzh ar ger *displeg* e fell din reiñ dezhañ neket ster "traité" (na moarvat "discours", nebeutoc'h c'hoazh) hogen "rapport" hervez ma krede ivez d'an Tad MERSENNE.

dezneuziañ ? Eus ar meni emdourtad etre an div elfenn a ya d'ober *dez*-¹ e tisoc'h ur steriegezh dialuskek, amstabil, araez a-walc'h da zeouezañ pezh a c'houlenner digant ar studier, eleze ober war-dro un danvez hep beuziñ ennañ, hep bezañ teoget gantañ, hep koll nepred ar galloud da emzieubiñ, da zont er-maez — derc'hel etrezañ hag eñ un hanren a ereoù hag a droc'hoù o talvout da jaojañ an ereoù hag an troc'hoù end-eeun a ra atel an danvez da studiañ.

Evit ar stirann e hañval din bezañ korvodus ar furm *-le-* a gaver e hBr. *le*, e krBr. *leen(n)*, e krKb. *ll*   *ë*   *u*, an holl gant ar ster "lenn",   o   tont   eus La. *l*

e

(

go "dastum, daspugn ; punañ ; skrapañ ; erolañ ; dilenn ; dastum dre an divskouarn ; dastum dre an daoulagad ; lenn". Dibab *-le-* a ve degouezhout en ur familh a dermenoù kembraek ha brezhonek a zo ouzh he amparañ daou skourrad amezek an deveradoù diwar Kb. *-lle-*, Br. *-le-* ha diwar Kb. *-llith-*, Br. *-lizh-* (a zo o orin e La. *l#tio()* : Kb. *darlleaf* "lenn ; studiañ ; meizañ ; deveizañ ; dezgeriañ", *darlithiaf* "ober ul lennadenn, ur gentel, ur brezegenn" ; Br. *leadenn*, *leadell* (La-10, p. 110), *leadur* (La-12, pp. 141, 191, 199), *anle*, *isle* (La-10, p. 29), *darleadur* (*Preder* 203, titl), *lizhad* (GEAK. p. 150), *allizhañ*, *delizhañ* (La-10, p. 306), *amlizhañ* (La-09, p. 85), *kantlizhañ*, *argantlizhañ* (La-10, p. 365)². Steriegezh an termenù ken latin, ken kembraek, ken brezhonek zo kreizet war oberoù a c'haller deskrivañ evel "dastum ha lakaat e kerz an devezout" ; e skalfad o durc'hadur ster emañ enta ar c'heal a glaskomp dec'heriañ.

An termenù a ginnigan enta a-gevatal da Gl. *dissenter*, *dissertation* zo Br. *dezleañ*, *dezleadenn*. Merkomp e ve *dezleañ* trazeat, sk. : "Dezleit ar bomm-mañ gant Lacan : « Treantet eo mab den gant al lavar »."

¹ Evit d'ar gerdarzh degemeret bezañ **do-ate-* (GMB 154) pe **do-eti-* (GP, sl. La-08, p. 93), ne virer ket a anglevoud *dez-* er yezhañ evel *de-ez-*, intentadur ateged a du 'rall gant koubladoù evel *ezgeriañ-dezgeriañ*, h.a.

² Marteze ivez an araogenn a gaver er stumm *liz (da)* e GIBR., a ve neuze da skrivañ *lizh (da)*.